

Андруша Ю. С.,

викладач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНЕ ТА МУЛЬТИКУЛЬТУРНЕ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Анотація. У статті розглянуто сучасний підхід до навчання іноземним мовам – мультилінгвальне навчання. Проаналізовано стан вивчення проблеми, проведено співставлення характеристик традиційного та мультилінгвального навчання.

Ключові слова: навчання мові, мультилінгвальне навчання, порівняльні характеристики.

Постановка проблеми. У статті в загальному вигляді ставиться проблема новітніх підходів до навчання англійській мові, що є актуальним для сьогоденного суспільства, де вміння спілкуватися найпоширенішою інтернаціональною мовою є запорукою особистого успіху. Вивчення проблем мультилінгвального навчання у вітчизняній та зарубіжній науці є актуальним з погляду осмислення освітніх потреб і можливих способів їх задоволення на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мультилінгвізму привертає увагу, насамперед, філологів, які досліджують соціальний контекст мови, зокрема мовну поведінку (А. Павленко, М. Кондакова, Є. Литвиненко, Н. Бікова), та педагогів, які прагнуть виробити методики навчання кільком мовам паралельно (О. Смірнова, К. Тремблей). Незважаючи на те, що мультилінгвальне навчання не є розповсюдженою категорією в системі освіти, його теоретичні основи знайшли відображення у працях таких науковців Є.М. Верещагіна, М.М. Михайлова, В. Маккея, М.М. Певзнера, І. Турмана, А.Г. Ширіна. Лінгвістичний аспект цієї категорії розкрито у працях Л. Блумфілда, У. Вайнрайха. Соціолінгвістичний аспект досліджували В.Д. Бондалетов, У. Вайнрайх, І.Х. Мусін, психологічний – М.В. Імедадзе, Е. Піл, соціологічний – Б. Спольський, В. Стольгінг, культурологічний – В.В. Сафонова, Ю.А. Сорокін, Я. Шародо, методичний – Л.Г. Кошкуневич, Р. Байер, Д. Мон. Але проблема мультилінгвального компоненту у навчанні іноземної мови є малодослідженою.

Метою статті є дослідження сутності проблеми мультилінгвальної освіти й опис мультилінгвальних та мультикультурних аспектів методології навчання англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Знання мови є основою для діяльності людей, що хочуть працювати разом. Володіння багатьма мовами робить бізнес і громадян більш конкурентоспроможними та мобільними. Європейська комісія має намір оповістити громадян ЄС зі своїми результатами мовою, яку вони розуміють. Сприяння багатомовності – чудовий спосіб об'єднати європейців. Під багатомовністю у ЄС розуміють «спроможність спільнот, груп та окремих осіб застосовувати на постійній основі більше однієї мови у своїй повсякденній діяльності» [3, с. 16].

Базуючись на успіху Європейського року мов 2001 р. (the European Year of Languages), у 2003 р. Комісія прийняла План дій «Сприяння вивченню мов та мовному різноманіттю»

на 2004–2006 рр. (Promoting Language Learning and Linguistic Diversity). Було запропоновано три види заходів щодо вивчення мов, а саме:

- 1) від дошкільного до похилого віку;
- 2) якість навчання мов;
- 3) створення сприятливого середовища для навчання.

2008 р. був проголошений Європейським роком міжкультурного діалогу (European Year of Intercultural Dialogue); ще один аспект багатомовності постав у центрі уваги, а саме: мови як інструмент покращення взаєморозуміння та інтеграції. Спроможність спілкуватися іноземними мовами визначається в освітній та навчальній робочій програмі (Education and Training work programme), зорієнтованій на 2010 р. Зважаючи на це, мовна політика ЄС реалізується у трьох основних напрямках, а саме:

- 1) заохочення вивчення мов і сприяння мовному різноманіттю в суспільстві;
- 2) сприяння здоровій багатомовній структурі;
- 3) сприяння соціальній інтеграції через вдосконалення знань і визнання мов.

За допомогою спеціального циклу програм (Lifelong Learning Programmes 2007–2013) [6, с. 111] ЄС надає особливу підтримку оволодіння мовами у таких секторах:

– раннє навчання та шкільна освіта (програма Comenius): націлена на підтримку високого рівня мобільності у сфері освіти. Comenius створює умови для мобільності працівників середніх шкіл; зосереджує увагу на спільних проектах занять у різних країнах. Програма виходить з того, що запровадження вивчення іноземних мов у ранньому віці може сприяти швидшому їх вивченню, покращенню мовних навичок рідної мови та кращій активності в інших сферах;

– професійна освіта (програма Leonardo): підтримує інновації та підвищення рівня професійної освіти, а саме: пілотні проекти, проекти стажування й обміну досвідом, розробки оглядів та аналізів, які стосуються професійної освіти, фахового консультування, однакових умов навчання, інноваційної підготовки відповідно до технологічних змін. Програма підтримує процеси співпраці між вищими та підприємствами, які спрямовані на переймання технологічних інновацій і вдосконалення мовних знань;

– вища освіта (програма Erasmus): міжнародна програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти, яку ініціювала і фінансує Європейська комісія. Організаційну підтримку впровадження програми здійснює Виконавча агенція з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency). Головною метою програми Erasmus є підвищення якості європейської вищої освіти і сприяння міжкультурному розумінню через співпрацю із третіми країнами; програма пропонує інтенсивні підготовчі курси для студентів, які бажають навчатися за кордоном;

– освіта для дорослих (програма Grundtvig): Європейська комісія допомагає дорослим людям покращити свою компетентність, включаючи мовні навички, для адаптації до змін на ринку праці та у суспільстві.

У класичному розумінні мультилінгвізм є здатністю індивіда розмовляти більше, ніж однією мовою, активно (для усного та письмового спілкування) або пасивно (читання та розуміння на слух) нею користуватися [7, с. 4]. Це визначення є ключовим для нашої роботи.

Визначаючи сутність поняття «мультилінгвізм», німецька дослідниця А. Вілтон наголошує на його зв'язку з кількома іншими поняттями: білінгвізм, трилінгвізм, плурілінгвізм і поліглотизм [8, с. 47–55]. Не вдаючись у проблеми кожного зі згаданих понять, зазначимо лише, що перші два є формами мультилінгвізму, а префікси бі- та три- вказують на кількість мов, якими володіє людина (відповідно дві або три); що стосується поняття «поліглотизм», то воно, як вказує дослідниця, взагалі не є академічним, це загальноживаний термін, який використовують для визначення здібності індивіда розмовляти декількома, а в деяких випадках – надзвичайно великою кількістю мов [8, с. 51].

Поруч із терміном «мультилінгвізм» у літературі також існує термін «плурілінгвізм». Рада Європи, яка активно сприяє вивченню іноземних мов та оволодінню мультилінгвальною компетенцією, розрізняє плурілінгвізм як компетенцію мовця (здатність використовувати більше однієї мови) та мультилінгвізм як співіснування декількох мов на одній географічній території [6]. ЄС, у свою чергу, вважає ці поняття тотожними та вважає, що семантичну структуру поняття «мультилінгвізм» складають обидва визначення [4, с. 3], а питання розвитку мультилінгвальної компетенції, яка є однією з ключових компетенцій, котру може отримати кожен представник суспільства протягом життя, входить до списку пріоритетних проблем освіти в країнах Європи. З метою формування у людини мультилінгвальної компетенції було створено програму навчання протягом життя (Lifelong Learning), яка передбачає мобільність суб'єктів освіти. Основною метою цієї мобільності є допомога в кращому розумінні різноманіття культур [1, с. 16].

Варто відзначити, що саме вищі навчальні заклади відіграють ключову роль у процесі розвитку мультилінгвальної компетенції як у конкретного індивіда, так і в цілому суспільстві [5, с. 8].

Як сучасне соціально-культурне явище, мультилінгвізм розвивається під впливом таких чинників:

– посилення ролі соціокультурного компоненту – вивчення культури інших країн і більш глибоке усвідомлення своєї власної культури, участь у «діалозі культур»;

– створення єдиного освітнього простору і, як наслідок, прагнення людей до досягнення загальноєвропейського рівня володіння іноземними мовами, розвиток академічної мобільності студентів і викладачів;

– потреба в мультилінгвальному навчанні як засобі професійної підготовки, що надає майбутнім спеціалістам можливість реалізувати свій потенціал та активно працювати на світовому ринку, а також значне збільшення в ХХІ ст. обмінів міжпрофесійного характеру;

– розвиток світового інформаційного простору, стрімке поширення таких сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, як телебачення та Інтернет, різноманітних засобів масової комунікації;

– використання нових інформаційно-комунікативних технологій, розвиток дистанційної форми навчання, навчання в режимі online та ін. [3, с. 53].

Важливість мультилінгвальної освіти як засобу отримання спеціальних і професійних знань, як компонента поглибленої мовної освіти визначається, перш за все, загальною всесвітньою тенденцією до євроінтеграції в економічній, культурній і політичній сферах. В освітній сфері ця тенденція зумовлює прагнення до інтеграції предметного знання, направленості на пізнання цілісної картини світу. Навчання на мультилінгвальній основі забезпечує студентам широкий доступ до інформації в різних предметних галузях, отримання нової інформації відповідно до індивідуальних потреб, можливість отримання безперервної освіти, а це надає їм додаткових шансів конкурувати на загальноєвропейському та світовому ринку спеціалістів [2, с. 25].

У класичному його розумінні навчання іноземній мові припускає наявність певного стандарту, якого необхідно досягти (в ідеалі – це володіння мовою на рівні носіїв мови), тобто мова є *предметом* навчання. На цій ідеї базується більшість традиційних, у т. ч. комунікативних, методик викладання. У контексті мультилінгвальної освіти мова є *засобом* навчання, тобто відбувається вивчення змісту дисципліни іноземною мовою.

Цей принцип є основою сучасних європейських освітніх проєктів, направлених на інтеграцію мови та змісту освіти. Їх центральним підходом є *Content and Language Integrated Learning*. Ключовим завданням зазначеного підходу є навчання дисципліни засобами нерідної мови. Сама дисципліна може не стосуватися вивчення мови, наприклад, навчання історії англійською мовою в Іспанії. Особливість подібних проєктів полягає в тому, що студент отримує знання з «немовної» дисципліни, використовуючи та паралельно вивчаючи іноземну мову [5, с. 8].

Результатом мультилінгвальної освіти є досягнення базової мультилінгвальної компетенції, що дозволяє розглядати її не тільки в якості альтернативного шляху вивчення мови, але й як шлях опанування спеціальних знань, долучення до цінностей світової культури та розвитку соціально-комунікативних здібностей особистості.

Отже, проаналізувавши теоретичні джерела, присвячені проблемам мультилінгвальної освіти та принципам традиційних підходів до навчання іноземних мов, можемо представити основні відмінності між ними у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

<i>Традиційна форма навчання іноземній мові</i>	<i>Мультилінгвальна освіта</i>
Мова є предметом навчання	Мова є засобом навчання
Вивчення іноземної мови у «чистому» вигляді	Інтеграція іноземної мови та змісту дисципліни, що вивчається
Використання лише однієї (іноземної) мови під час навчання	Використання одразу кількох мов у процесі навчання
Основною метою є формування комунікативної мовної компетенції	Основною метою є формування комунікативної та мультилінгвальної компетенції

Сьогодні полікультурна мультилінгвальна освіта засобами вивчення рідної та іноземної мов є важливою складовою частиною модернізації цілей і змісту національних освітніх систем у країнах Європи (включаючи Україну).

В умовах глобалізації, економічної інтеграції та створення єдиного європейського ринку праці вищі навчальні заклади праг-

нуть забезпечити підготовку спеціалістів європейського рівня, здатних працювати в масштабах загальноєвропейського ринку.

Існують різні рівні розуміння і тлумачення терміна «мультикультурне виховання». У буквальному сенсі під мультикультурним утворенням розуміють індивідуальний процес придбання знань, формування відносин чи поведінки у взаємодії різних культур. Дуже часто, однак, мультикультурне виховання розглядається в більш широкому контексті для позначення концепції мирного співіснування людей, які належать до різних культур.

Висновки. Отже, значення мультилінгвізму як соціокультурного явища сучасного суспільства насправді є визначним, адже розвиток багатомовності сприяє зближенню народів, мирному вирішенню питань співіснування, виховуванню навичок поважного ставлення до культури та мови, традицій і звичаїв інших народів, формуванню спільних завдань і цілей у процесі інтеграції. У цьому контексті мультилінгвізм як тенденція мовного розвитку сучасного суспільства надає людині можливість усвідомити своє місце та свою культуру в діалозі культур і цивілізацій у процесі кооперації з іншими людьми. Саме тому надзвичайно важливим є подальше дослідження питання впровадження методик викладання, що містять мультилінгвальний компонент, у загальні освітні програми закладів вищої освіти.

Література:

1. Билецкая И.А. Двухязычное обучение в контексте поликультурного образования в США. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer29/663.pdf>.
2. Верещагин Е.М. Вопросы теории речи и методики преподавания иностранного языка. М.: МГУ, 1969. 90 с.
3. Вишневецкая Г.М. Билингвизм и его аспекты. Иваново, 1997. 73 с.

4. Гальскова Н.Д., Коряковцева Н.В., Мусницкая Е.В., Нечаев Н.Н. Обучение на билингвальной основе как компонент углубленного языкового образования. Иностранные языки в школе. 2003. № 2. 12 с.; № 3. С. 3–6.
5. Горностаев П.В. Проблемы изучения языков в наследии Я.А. Коменского. Иностранные языки в школе. 1992. № 4. С. 35–38.
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджено постановою КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
7. Европейский языковой портфель для старших классов общеобразовательных учреждений: в 3 ч. М.: МГЛУ: СПб. Златоуст, 2001.
8. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Хартію прийнято 05 листопада 1992 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_014.

Андруша Ю. С. Мультилінгвальное и мультикультурное обучение английскому языку: суть проблемы

Аннотация. В статье рассматривается современный подход к обучению иностранным языкам – мультилингвальное обучение. Проанализировано состояние изучения проблемы, проведено сопоставление характеристик традиционного и мультилингвального обучения.

Ключевые слова: обучение языку, мультилингвальное обучение, сравнительные характеристики.

Andrusha Yu. Multilingual and Multicultural Teaching English: the Essence of the Problem

Summary. The article deals with a contemporary approach to foreign languages teaching – multilingual one. The state of the problem investigation has been analyzed, comparison of traditional and multilingual teaching characteristics has been done.

Key words: teaching languages, multilingual teaching, comparative characteristics.